

Referendum xalqın iradəsinin ifadəsidir

Müasir cəmiyyəti dövlətsiz, demokratik hüquqi dövləti isə konstitusiyasız təsvir etmək mümkün deyil. Konstitusiyaya bir tərəfdən cəmiyyət, digər tərəfdən vətəndaş və dövlət arasında ən mühüm münasibətləri tənzim edən yüksək hüquqi qüvvəyə malik olan norma-tiv hüquqi aktdır.

nəxəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq tənzimləyir.

Bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, demokratik hüquqi dövlətlər konstitusiyaya hüququ konsepsiyasında belə bir ideya formalılaşmışdır, insan hüquq və azadlıqları ilə bağlı məhdudiyyətlər və ya hüquq təsbiti edən konstitusiyaların özündə birbaşa ifadə olunmalı, ya da konstitusiyaya bununla bağlı qanunvericiliyə səlahiyyət verməli, bu hüquq qanunla məhdudlaşdırılması əsaslarını və imkanlarını nəzərdə tutmalıdır.

"Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 24 dekabr 2002-ci il tarixli №404-İKQ sayılı Konstitusiyaya Qanununun 3-cü maddəsi qanun əsasında insan hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına dair tələbləri nəzərdə tutur. Həmin maddədə görə, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş insan hüquqları və azadlıqlarını yalnız qanunla məhdudlaşdırıla bilər. İnsan hüquqlarına və azadlıqlarına qoyulan məhdudiyyətlər həmin hüquqların və azadlıqlarının mahiyyətini dəyişməməlidir. İnsan hüquqlarına və ya azadlıqlarına qoyulan məhdudiyyətlər Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və bu Konstitusiyaya Qanununda nəzərdə tutulan

şəxslə dövlət arasında onların qarşılıqlı hüquq və vəzifələrini ehtiva edən sabit siyasi-hüquqi əlaqə kimi anlayış verilir. İnsanın hüquqi statusunun, o cümlədən malik olduğu hüquq və azadlıqların, dağıdıcı vəzifələrin həcmi onun müvafiq dövlətin vətəndaşı olub-olmadığını bilavasitə əsdlir. Hər bir dövlət öz vətəndaşlarının hüquq və mənafeələrini müdafiə etmək, hətta vətəndaşları xarici ölkənin ərazisində olduqda belə onlara hiyməçilik etmək vəzifəsi daşıyır.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında vətəndaşlıq institutunun əsasları hüquq kimi 52 və 53-cü maddələrdə nəzərdə tutulur. Konstitusiyanın 52-ci maddəsində Azərbaycan Respublikasının vətəndaşına belə anlayış verilir: "Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşdır". Konstitusiyanın 53-cü maddəsində isə vətəndaşlığın əsas təminatları nəzərdə tutulur. 53-cü maddəyə görə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı heç bir halda vətəndaşlıqdan məhrum edilə, heç bir halda ölkədən qovula və ya xarici dövlətə verilməz. Azərbaycan Respublikası onun ərazisində kənar da münvəqəti və ya daimi yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının hüquqi müdafiəsinə təminat verir və onlara hamilik edir. 53-cü maddədə göstərilən kimi,

və mənafeələr üçün problem yaranırsa, onun məhdudlaşdırılması zərurətdir. Konstitusiyanın insan hüquq və azadlıqlarının əsas prinsiplərini nəzərdə tutan 24-cü maddəsinin ikinci hissəsində qeyd olunur: "İl. Hüquqlar və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir". Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin II hissəsində isə göstərilir: "İl. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə heç kəs məhdudlaşdırıla bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır".

Referendum Aktında Konstitusiyanın 53-cü maddəsinin I hissəsində "heç bir halda" sözlərinin çıxarılması vətəndaşlıqdan məhrum etmənin yolverilməzliyini prinsipi məzmun etibarilə məhdudlaşdırırsa da, faktiki olaraq bu, ümumilli mənafe - dövlət və ictimai təhlükəsizlik, insanpərvərlik prinsiplərinin, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, digər vətəndaşların hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin təmin olunması zərurəti ilə şərtlənir.

"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" 30 sentyabr 1998-ci il tarixli qanuna 30 may 2014-cü il tarixli dəyişikliklər edilənə qədər Qanunun 18-ci maddəsi vətəndaşlığın itirilməsinin yalnız bir əsası "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığını əldə et-

Referendum Aktının 10-cu bəndində Konstitusiyanın 56-cı maddəsinin III hissəsində "seçkilərdə iştirak etmək" sözlərinin "seçilmək" sözü ilə əvəz edilməsi təklif olunur. Konstitusiyanın hazırda qüvvədə olan 56-cı maddəsinin III hissəsində nəzərdə tutulur ki, "hərbi qulluqçuların, hakimiyyətin, dövlət məmurlarının, din xadimlərinin, məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü ilə azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin, bu Konstitusiyada və qanunda nəzərdə tutulan digər şəxslərin seçkilərdə iştirak etməsinə iştirak etmək" sözlərinin "seçilmək" sözü ilə əvəz olunması nəzərdə tutulur. Sual meydana çıxır: təklif olunan dəyişiklik müvafiq kateqoriyadan olan şəxslərin seçki hüququnu genişləndirir, yoxsa məhdudlaşdırır? Müvafiq söz birləşmələrindən ibarət olan bu anlayışların mahiyyətinin və məzmununun açılması qarşıya qoyulan suala cavab verməli olur.

Konstitusiyanın 56-cı maddəsinin I hissəsində qeyd olunur ki, "Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət mənafeələrini və vətəndaşlıqdan məhrum etmənin yolverilməzliyini prinsipi məzmun etibarilə məhdudlaşdırırsa da, faktiki olaraq bu, ümumilli mənafe - dövlət və ictimai təhlükəsizlik, insanpərvərlik prinsiplərinin, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, digər vətəndaşların hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin təmin olunması zərurəti ilə şərtlənir."

Konstitusiyanın 56-cı maddəsinin I hissəsində qeyd olunur ki, "Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət mənafeələrini və vətəndaşlıqdan məhrum etmənin yolverilməzliyini prinsipi məzmun etibarilə məhdudlaşdırırsa da, faktiki olaraq bu, ümumilli mənafe - dövlət və ictimai təhlükəsizlik, insanpərvərlik prinsiplərinin, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, digər vətəndaşların hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin təmin olunması zərurəti ilə şərtlənir."

və referendumun hazırlanması ilə bağlı hərəkətləri həyata keçirilməsində iştirak etmək hüququnu daxil edir.

Seçki Məcəlləsinin 13-cü maddəsi isə passiv seçki hüququnun mənsubiyyətini müəyyən edir. 13.1-ci maddədə qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 56-cı maddəsində və bu məcəllədə nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, aktiv seçki hüququna malik olan hər bir vətəndaş referendum üzrə təşviqat qruplarının yaradılmasında iştirak etməsinə iştirak etmək hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər". Burada, ilk növbədə, "seçkilərdə iştirak etmək hüququ" və "seçilmək hüququ" anlayışlarının mahiyyət və məzmununun araşdırılması, onlardan hansının daha geniş məzmunla malik olmasını müəyyən etmək zəruridir. Çünki konstitusion dəyişikliyin əsas məzmi bilavasitə bu anlayışlarla bağlıdır və "seçkilərdə iştirak etmək" sözlərinin "seçilmək" sözü ilə əvəz olunması nəzərdə tutulur. Sual meydana çıxır: təklif olunan dəyişiklik müvafiq kateqoriyadan olan şəxslərin seçki hüququnu genişləndirir, yoxsa məhdudlaşdırır? Müvafiq söz birləşmələrindən ibarət olan bu anlayışların mahiyyətinin və məzmununun açılması qarşıya qoyulan suala cavab verməli olur.

Konstitusiyanın 56-cı maddəsinin I hissəsində qeyd olunur ki, "Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət mənafeələrini və vətəndaşlıqdan məhrum etmənin yolverilməzliyini prinsipi məzmun etibarilə məhdudlaşdırırsa da, faktiki olaraq bu, ümumilli mənafe - dövlət və ictimai təhlükəsizlik, insanpərvərlik prinsiplərinin, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, digər vətəndaşların hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin təmin olunması zərurəti ilə şərtlənir."

Seçki Məcəlləsinin 13.3-cü maddəsində görə, Konstitusiyanın 56-cı maddəsinin III hissəsinə, 85-ci və 100-cü maddələrinə uyğun olaraq, məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü ilə azadlıqdan məhrum olunan şəxslərin seçki hüququnu genişləndirir, yoxsa məhdudlaşdırır? Müvafiq söz birləşmələrindən ibarət olan bu anlayışların mahiyyətinin və məzmununun açılması qarşıya qoyulan suala cavab verməli olur.

Seçki Məcəlləsinin 14-cü maddəsi isə vəzifələrin uzaqlaşdırılması (seçki hüququnun vəzifələrin bir araya sığmazlığı sənzinə müvafiq olaraq) baxımından Konstitusiyanın 56-cı maddəsinin III hissəsinə uyğun olaraq hərbi qulluqçular (hərbi qulluqda olduqları müddətdə), hakimlər (hakim olduqları müddətdə), dövlət qulluqçuları (dövlət qulluğunda olduqları müddətdə), din xadimləri (peşəkar dini fəaliyyətlə məşğul olduqları müddətdə) tutduqları vəzifələrə görə Prezident, Milli Məclisin deputatı, bələdiyyə üzvü ola bilməz.

Qeyd etmək lazımdır ki, konkret şəxslər kateqoriyasının seçki hüquqlarının məhdudlaşdırılması imkanı dünənə bir çox demokratik dövlətlərin seçki qanunvericiliyində də nəzərdə tutulmuşdur.

Faktiki olaraq Seçki Məcəlləsinin müvafiq maddələri qeyd olunan şəxslərin yalnız passiv seçki hüquqlarının - seçkilərdə namizədliyinə irəli sürüb seçilmək imkanının tanınamasını nəzərdə tutmaq olar, onların aktiv seçki hüququnu məhdudlaşdırmaq. Lakin bu, o demək deyil ki, Konstitusiyanın səlahiyyət verdiyi qanunverici bu hüquqna vaxtsa qanunla məhdudlaşdırmayacaq.

Qeyd olunan maddələr belə bir fikir yürütməyə əsas verir ki, "seçkilərdə iştirak etmək hüququ" anlayışı məzmun etibarilə "seçilmək hüququ" anlayışından daha genişdir. Konstitusiyasının qüvvədə olan 56-cı maddəsinin III hissəsində nəzərdə tutulan "seçkilərdə iştirak etmək hüququnun məhdudlaşdırılması" anlayışı qanunvericinin burada nəzərdə tutulan şəxslərin qanunla təkcə passiv seçki hüququnu deyil, eyni zamanda aktiv seçki hüququnun məhdudlaşdırılması imkanı verir ki, bu da hamı ilə qəbul olunan və hüquqi, demokratik dövlətdə seçkilər üçün ən vacib prinsip olan ümumi seçki hüququ prinsipini, o cümlədən dolayısı ilə həm də bərabər seçki hüququ prinsipini məhdudlaşdırılması üçün hüquqi imkan nəzərdə tutur. Odu ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 56-cı maddəsinin üçüncü hissəsində "seçkilərdə iştirak etmək hüququ" sözlərinin "seçilmək hüququ" sözləri ilə əvəz olunması bu maddədə nəzərdə tutulan şəxslərin seçki hüquqlarının məhdudlaşdırılması imkanını minimuma endirir və qanunverici üçün bu şəxslərin yalnız "seçilmək hüququ"nun məhdudlaşdırılması imkanı müəyyən edir, onların seçkilərdə iştirak etmək və seçmək hüququnun məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulur və bu, faktiki olaraq, həmin şəxslərin aktiv seçki hüququndan tam həcmdə istifadə edə bilməsinə təminat verir.

İnsan və vətəndaşın siyasi hüquq və azadlıqlarının təkmilləşdirilməsi konstitusional referendumun əsas məqsədlərindən biridir

Təcürbə göstərir ki, sərbəst toplaşmaq azadlığı, təkcə vətəndaşların öz siyasi tələblərini birgə ifadə etmə vasitəsi deyil, eyni zamanda siyasi qüvvələrin bir-birinə və ya hakimiyyətə qarşı təsir vasitəsi kimi istifadə olunur. Sərbəst toplaşmaq azadlığının həyata keçirilməsi zamanı, demək olar ki, heç vaxt çoxsaylı insan kütləsi iştirak edir. Kütlə idarə olunur, lakin bəzən təsir altına düşür və idarə olunmaz vəziyyətə gəlir. Belə olan halda sərbəst toplaşmaq azadlığından istifadə edən insan kütləsi böyük təhlükəyə çevrilən potensial qüvvə halına gəlir.

Qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 49-cü maddəsində sərbəst toplaşmaq azadlığının məhdudlaşdırılması üçün zəruri olan hallar nəzərdə tutulmuşdur.

Sərbəst toplaşmaq azadlığının beynəlxalq hüquqi aktlarda təsbiti məsələsinə diqqət yetirsək görürük ki, 16 dekabr 1966-cı ildə BMT Baş Assambleyası tərəfindən qəbul olunan Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktin 21-ci maddəsində sərbəst toplaşmaq azadlığına hansı əsaslarla görə məhdudiyyətlər qoyulması imkanı nəzərdə tutulur. 21-ci maddədə qeyd olunur ki, "Dinc yüngüncaqlar keçirmək hüququ qəbul edilir. Bu hüquqdan istifadəyə qanunla müvafiq şərhlə qoyulan və demokratik cəmiyyətdə dövlətin və ictimaiyyətin təhlükəsizliyi, ictimai asayiş, əhəlinin sağlamlığına və mənsubiyyətinə və yaxud başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunmasına mənafeələr üçün zəruri olan məhdudiyyətlərə başqa, heç bir məhdudiyyət qoyula bilməz".

Göründüyü kimi, Beynəlxalq Pakt sərbəst toplaşmaq azadlığının məhdudlaşdırılması əsaslarına aşağıdakıları daxil edir:

- dövlətin və ictimai təhlükəsizliyin qorunması;
- ictimai asayişin qorunması;
- əhəlinin sağlamlığına və mənsubiyyətinin qorunması;
- başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsinin II hissəsində qeyd olunur ki, "bu Konstitusiyada sadalanan insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun təbiiq edilir". Bu baxımdan Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının insan hüquq və azadlıqlarının nəzərdə tutulan hər hansı bir maddəsinin beynəlxalq hüquqi aktlara uyğunlaşdırılması məntiqli uyğundur və konstitusion prinsiplərə hər hansı bir ziddiyyət təşkil etmir. Bundan irəli gələrək milli qanunvericiliyimiz sərbəst toplaşmaq azadlığının realizə edilməsi ilə bağlı iki qayda möv-

qanuni məqsədə yönəlməli və həmin məqsədə münasib olmalıdır.

Konstitusiyaya Qanununun 3-cü maddəsində, həmçinin müəyyən edilir ki, Konstitusiyanın 49-cü maddəsində nəzərdə tutulan sərbəst toplaşmaq azadlığı təhlükəsizliyi və mənsubiyyəti, digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması, cinayətin qarşısının alınması məqsədilə, həmçinin iğtişaclıq qarşısının alınması, habelə ictimai təhlükəsizliyin qorunması üçün məhdudlaşdırıla bilər.

Müvafiq məhdudiyyətlər 1998-ci il noyabrın 13-də qəbul olunmuş "Sərbəst toplaşmaq azadlığı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilir və burada, əsas etibarilə, sərbəst toplaşmaq azadlığının həyata keçirilməsi zamanı təhlükəli təhlükəsizliyi təmin etmək və gündəlik iş rejiminin pozulmasının qarşısının alınmasını təmin etmək məqsədli gütüldür.

Qeyd olunanları ümumiləşdirərək belə bir nəticəyə gəlirik ki, Referendum Aktının 8-ci bəndində Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 49-cü maddəsinin II hissəsində "etmək" sözlərindən sonra, ictimai qaydanı və ictimai əlaqə pozmamış şərtlə, sözlərini əlavə etməsi Azərbaycan Respublikasının insan hüquqları sahəsində tərəfdar çıxdığı beynəlxalq hüquqi aktlara tamamilə uyğundur və demokratik hüquqi dövlət prinsipləri ilə heç bir ziddiyyət təşkil etmir, cari qanunvericiliklə tənzimlənən məsələlərin konstitusion əsaslarını möhkəmləndirmək niyyətini daşıyır və əsas məqsədi bu hüququn realizə imkanlarının məhdudlaşdırmaq deyil, cəmiyyət və dövlət maraqlarının daha etibarlı qorunmasıdır.

Referendum Aktının 9-cü bəndində Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 53-cü maddəsinin I hissəsində "heç bir halda" sözlərinin çıxarılması və "vətəndaşlıqdan" sözlərindən sonra "onun qanunla müəyyən edilmiş itirilmə halları istisna olmaqla" sözlərinin əlavə edilməsi təklif olunur. Təklif olunan dəyişiklikdən sonra 53-cü maddənin I hissəsi aşağıdakı məzmunla malik olur: "İl. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından (onun qanunla müəyyən edilmiş itirilmə halları istisna olmaqla) məhrum edilə bilməz". Bu baxımdan araşdırılması zəruri olan məqam vətəndaşlığın qanunla itirilmə halları, onların hansı zərurətə müəyyən olunması və ümumiyətlə, Konstitusiyanın vətəndaşlıq hüququ ilə bağlı məsələləri müəyyən edən müddəalarla uzlaşması ilə bağlıdır.

İlk növbədə qeyd edək ki, hüquq vəzifələri arasında vətəndaşlığa

Azərbaycan dövləti öz vətəndaşlarına çox böyük dəyər verir.

Vətəndaşlıqqa bağlı digər məsələlər, o cümlədən vətəndaşlığın prinsipləri, əldə olunması əsasları və qaydası, vətəndaşlığın xitami üsulları, nikaha daxil olmaqla bağlı vətəndaşlıq məsələləri, valideynlərin vətəndaşlığının dəyişməsinə uşaqların vətəndaşlığı məsələsinə təsiri, habelə vətəndaşlıqqa bağlı beynəlxalq hüququn primatı kimi məsələlər isə "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" Azərbaycan Respublikasının 30 sentyabr 1998-ci il tarixli qanunu ilə tənzimlənir.

Vətəndaşlıqdan məhrum etmə, bir qayda olaraq, qadağan olunmuş davranışa qədər vətəndaşlığı mənsubiyyətə dövlətin sanksiyası qismində çıxış edir. Belə hallara demokratik dövlətlərin də vətəndaşlıq haqqında qanunvericiliyində rast gəlmək mümkündür. Lakin bu hal, bir qayda olaraq, naturalizasiyaya qaydasında vətəndaşlıq əldə etməsi şəxslərə və naturalizasiyadan çox zaman uzaq keçmə qismində təbiiq olunur. Belə ki, Almaniyaya Federativ Respublikasının 23 may 1949-cu il tarixli Əsas Qanununun 16-cı maddəsinin I hissəsində qeyd olunur ki, "alman vətəndaşlığı yalnız qanun əsasında baş verə bilər, ancaq bu şəxsin iradəsi əleyhinə yalnız o halda ola bilər ki, o bununla vətəndaşlığı olmayan şəxsə çevirilməsin". İspaniyaya 1978-ci il Konstitusiyasının 11-ci maddəsinin II hissəsi müəyyən edir ki, "mənsəccə heç bir ispan öz milliyyətindən məhrum ediləməyəcək" (burada "mənsəccə" deyiləndə filiasiya, yeni anadənəlmə vətəndaşlıq, "ispan" deyiləndə "vətəndaşlıq", "milliyyətdən" deyində "vətəndaşlıqdan" mənaları nəzərdə tutulur. Avstriyanın vətəndaşlıq haqqında qanunu naturalizasiyaya olunmuş vətəndaşların vətəndaşlıqdan məhrum edilməsi imkanı nəzərdə tutsa da, bunun naturalizasiyadan sonra ilk altı il müddətində təbiiq oluna biləcəyi şərtləri də müəyyən edir.

2015-ci ilin noyabrında Parisdə 130 nəfərin ölümü ilə nəticələn terror aktları törədildikdən sonra 10 fevral 2016-cı il tarixində Fransa Milli Məclisində terrorçuluq fəaliyyətinə aidyyəti olan şəxslərin vətəndaşlıqdan məhrum edilməsi məsələsi qəbul olundu. Lakin sonradan Fransa prezidenti qanun layihəsini imzalamaqdan imtina etdi.

Artıq qeyd etdiyimiz kimi, Konstitusiyamızın 53-cü maddəsinin I hissəsində Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığının heç bir halda vətəndaşlıqdan məhrum edilə bilməməsi təsbit edilir. Əslində, hər hansı bir hüququn siltəq mənadə konstitusion təsbiti digər hüquqlar

miş şəxsin vətəndaşlığa qəbul olunması üçün zəruri olan məlumatı qəsdən saxtalaşdırması və ya saxta sənəd təqdim etməsi) müddəasını nəzərdə tutulmuşdur. 30 may 2014-cü il tarixli dəyişikliklərlə qanunun 18-ci maddəsinin birinci hissəsinə üç bənd əlavə olundu. Bu bəndlər aşağıdakılardır:

- 1) *Azərbaycan Respublikası vətəndaşının digər dövlətin vətəndaşlığına könlü əldə etməsi;*
 - 2) *Azərbaycan Respublikası vətəndaşının xarici dövlətin dövlət və ya bələdiyyə orqanlarında, yaxud silahlı qüvvələrində və ya digər silahlı birləşmələrində könlü xidmət etməsi;*
 - 3) *Azərbaycan Respublikası vətəndaşının dövlətin təhlükəsizliyinə ciddi zərər vuran davranış;*
- 3-1) *Azərbaycan Respublikası vətəndaşının terror fəaliyyətində iştirakı və ya Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya qurulmasının zorla dəyişdirilməsinə yönələn hərəkətləri həyata keçirməsi;*
- 3-2) *Azərbaycan Respublikası vətəndaşının dini ekstremist fəaliyyətlə iştirakı, o cümlədən dini düşmənçilik məzində dini məzhəblərin yayılması və ya dini ayrılmaların ictması adı altında xarici dövlətdə silahlı münaqişədə iştirak etməsi və ya həmin münaqişədə digər şəxsə cəlb etməsi, yaxud bu məqsədlə sabit qrup yaratması, habelə Azərbaycan Respublikası vətəndaşının dini təhsil adı altında xarici dövlətde hərbi təlim keçməsi;*

Referendum Aktının 9-cu bəndində məhz bu amillər nəzərə alınaraq Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 53-cü maddəsinin I hissəsində "heç bir halda" sözlərinin çıxarılması və "vətəndaşlıqdan" sözlərindən sonra "onun qanunla müəyyən edilmiş itirilmə halları istisna olmaqla" sözlərinin əlavə edilməsi təklif olunur və müvafiq nörmanın aşağıdakı kimi təsbiti nəzərdə tutulur: "İ. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından (onun qanunla müəyyən edilmiş itirilmə halları istisna olmaqla) məhrum edilə bilməz".

daşlarının dövlət orqanlarına seçilmək və seçilmək, habelə referendumda iştirak etmək hüququ vardır". Göründüyü kimi, bu müddədə vətəndaşların "seçmək və seçilmək hüququ", habelə "referendumda iştirak etmək hüququ" terminlərinə istifadə edilməsi, "seçkilərdə iştirak etmək hüququ" termininin yer verilməmişdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, insan hüquqları sahəsində beynəlxalq hüquqi aktlarda və dünya dövlətlərinin əksəriyyətinin konstitusiyasında seçki hüquq seçmək və seçilmək hüquqlarının məcmusu kimi xarakterizə olunur. Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinin "Məcəllədə istifadə olunan əsas anlayışlar" adlanan 1-ci maddəsində də "seçkilərdə iştirak etmək hüququ"na dair konkret anlayış müəyyən olunmamışdır.

Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin Azərbaycan Respublikasının 56-cı maddəsindən irəli gələn və aktiv seçki hüququnun mənsubiyyətini müəyyən edən 12.1-ci maddəsində qeyd olunur ki, "Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 56-cı maddəsində və ya məcəllənin 14-cü maddəsində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla Prezident seçkilərini, Milli Məclisə seçkilərini, bələdiyyələr seçkilərini, referendumun keçirilməsi günü (həmin gün də daxil olmaqla) 18 yaşına çatmış Azərbaycan Respublikasının hər bir vətəndaşının seçmək, referendumda səs vermək, seçkilərin (referendumun) gedişini müşahidə etmək, seçkiqabağı (referendumqabağı) təşviqatda iştirak etmək, bu məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş seçki hərəkətlərində və referendumda səs vermək hüququ deyil, eyni zamanda seçkilərdə iştirak etmək hüququnun digər elementlərini - seçkilərin (referendumun) gedişini müşahidə etmək, seçkiqabağı (referendumqabağı) təşviqatda iştirak etmək, bu məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş seçki hərəkətlərində

Seçki Məcəlləsinin 12.1-ci maddəsinin mətnindən görünür ki, qanunverici vətəndaşların aktiv seçki hüququ anlayışına təkcə seçmək və referendumda səs vermək hüququnu deyil, eyni zamanda seçkilərdə iştirak etmək hüququnun digər elementlərini - seçkilərin (referendumun) gedişini müşahidə etmək, seçkiqabağı (referendumqabağı) təşviqatda iştirak etmək, bu məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş seçki hərəkətlərində

Qeyd olunanları ümumiləşdirilməsi belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, Referendum Aktının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının insan və vətəndaşın siyasi hüquq və azadlıqlarını təsbit edən maddələrinin dəyişdirilməsinə dair müddəalar bu hüquq və azadlıqların məzmun etibarilə genişləndirilməsinə, təbiiq oluna biləcək məhdudiyyətlərin beynəlxalq hüquq normalarının tələblərinə uyğun olaraq konstitusion əsaslarının müəyyən edilməsinə, ümumiyətlə, insan hüquq və azadlıqlarının təminatlarının təkmilləşdirilməsinə xidmət edir.

Elşad NƏSİROV, Bakı Dövlət Universitetinin Konstitusiyaya Hüquq kafedrasının baş müallimi